

Pospíšil, Ivo

Významy a smysl (literárněvědné) slavistiky : (příspěvek do diskuse)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2001, vol. 50, iss. X4, pp. [87]-94

ISBN 80-210-2552-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103107>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

IVO POSPÍŠIL

VÝZNAMY A SMYSL (LITERÁRNĚVĚDNÉ) SLAVISTIKY (Příspěvek do diskuse)

Takřka po celé 20. století, které v tom bylo důsledným dědicem století předcházejícího, se o významech a smyslu slavistiky obecně a literárněvědné slavistiky zvláště nemluvilo více než v jeho posledním desetiletí: je v tom trocha paradoxu a na druhé straně i díl samozřejmosti, neboť slavistika byla zavedeným, tradičním, dlouhodobě vyzkoušeným oborem, který si již získal renomé i mimo slovanský areál, pevně zakotvil na univerzitách a první třetina 20. století tento fakt jen posilovala. Již od počátku právě uplynulého století a tisíciletí vzrostl – vzhledem k relativnímu úspěchu slovanských národních snah – zájem, a to především geopolitický, o slovanské etnikum, jeho jazyk, kulturu a jeho politické a mocenské ambice. Po rozpadu podunajské monarchie a vzniku nástupnických států (restituce Polska, vznik monarchistické Jugoslávie a Rumunska, vytvoření demokratického Československa, jehož součástí se stala i Podkarpatská Rus) se slovanský prvek zjevně posílil a meziválečné Československo se de facto stalo – poněkud i v důsledku ruské situace – přirozeným centrem slovanského vědeckého života, slavistiky pak zvláště. To ostatně vyjadřovalo i založení Slovanského ústavu spojeného se dvěma ministerstvy (osvěty a zahraničí) v záměru soustředit zejména východoslovanskou emigraci jako potenciální mocenskou složku budoucího Ruska. Vytváření ústavu bylo však pomalé a od konce 20. let a později v souvislosti s hospodářskou krizí a mocenským vzestupem Sovětského svazu bylo jasné, že tento geopolitický záměr ztroskotat: symbolickým výrazem bylo nejen uzavření spojenecké smlouvy se SSSR v roce 1935, ale také události kolem pražského vzpomínání 100. výročí úmrtí A. S. Puškina.

Za války hrál SSSR, jak známo, dosti často právě „slovanskou kartou“ i v její utopicko-obrozenské, spíše však slavjanofilské podobě: již běžné přečtení válečných a těsně poválečných politických dokumentů svědčí o vzkříšení této ide-

ologie, byť jen načas. Příkladem ve sféře literární vědy může být monografie L. Grossmana o Leskovovi (N. S. Leskov. *Žizn', tvorčestvo, poetika*. Moskva 1945), kde je rozsáhlá kapitola aktualizovaně věnovaná boji Slovanů s Germánstvem (Leskovovy výzkumy Pobaltí – Ostzejskij kraj – Ostsee – z pověření ruské vlády). Nicméně již krátce poté ve spojitosti s fultonským projevem Churchillovým a v návaznosti na pokračující sovětizaci východní, střední a jihovýchodní Evropy (únorové události roku 1948 v Československu například přímo vedly k oslabení ideje autonomního skandinávského vojenského svazku a k vytvoření NATO, jehož členy se stalo také Dánsko a Norsko) byla ideologie slovanství opuštěna. Nicméně postupování odborných, vědeckých a geopolitických zájmů – přesněji řečeno to, že slavistika mohla být využívána a zneužívána ideology a politiky – zanechalo na ní dlouhodobě výraznou stopu a nutno říci, že léta studené války a železné opony tyto představy na obou stranách posilovaly.

Mocenské rozdělení světa znamenalo postupné subsumování slovanského problému pod nové etikety (labels), a to pod označení východní nebo jihovýchodní Evropy. To se projevilo v jednoznačnější orientaci západoevropských a amerických slavistů na rusistiku, což se zračilo a zračí v názvech kateder (Department of Russian Studies, Department of Soviet Studies, název proslulého britského časopisu se ze *The Slavonic Review* mění na *The Slavonic and East European Review* apod.). Slavistika jako disciplína zahrnující široké spektrum společenských věd kromě filologie i historii, etnologii, folkloristiku aj. (v původní koncepci Slovanského ústavu například i architekturu a ekonomii), od pražského sjezdu slovanských filologů (1929) s posílenou úlohou filologie, se zejména na Západě začala chápat jako součást politologických koncepcí, jejichž cílem bylo zkoumání dění v tzv. sovětském bloku. Podobná unifikace probíhala v SSSR a jeho satelitech pomaleji: slavistika dlouho zůstávala spíše filologickou (zásluhou snah samotných slavistů, kteří se snažili vyhnout ideologizaci svého oboru), ideologií se zabývaly jiné obory, jiné filologie (tzv. západní) nebyly u nás přímou součástí ideologického výzkumu zemí Západu; nicméně filologická slavistika byla soustavně oslabována v zájmu rozvoje tzv. současných nebo novodobých dějin či dějin socialistických zemí (to ostatně v 60. letech vedlo ke zrušení Slovanského ústavu jako samostatné organizační jednotky v rámci tehdejší Československé akademie věd). Jinak řečeno: slavistika svým filologickým a obecně vědeckým zaměřením nevyhovovala ideologickým a politickým potřebám, neboť součástí sovětského bloku byly i neslovanské země, i když jejich vztahy k SSSR byly proměnlivé (Albánie, Rumunsko, Maďarsko) nebo jednaly z důvodů geopolitických a na základě událostí spojených s druhou světovou válkou samostatně (Jugoslávie). Odtazitost filologické slavistiky od tehdejší ideologie sovětského bloku doložená jejím potlačováním a umenšováním paradoxně komplikovala její úlohu i po převratných událostech roku 1989, zatímco tzv. společenské vědy ji měly – také zdánlivě paradoxně – právě tímto usnadněnou.

Slavistika se udržovala jako „zbytková“, tedy jako to, co zbylo po institucionálním oddělení rusistiky, jejíž význam po druhé světové válce ve světovém měřítku vzrostl. V ČSR byla tato situace posilována povinnou výukou ruštiny od

základní školy a nutností urychlené výchovy nových generací učitelů, neboť tuto úlohu vykonávali provizorně bývalí příslušníci československých legií v Rusku nebo nadšení volontéři, kteří bývali před svými žáky často jen o jedinou lekci. Současně se však posilovala i vědecká rusistika (na univerzitách zřízením samostatných kateder a výchovou mladých vědců, založením Vysoké školy ruského jazyka v Praze), v jejímž rámci se vyvíjela také teorie a metodologie lingvistiky a literární vědy přesahující úzce oborovou dimenzi. V této situaci zastihl slavistiku a rusistiku – vymaňující se již z ideologických jednostranností a pěstující vztahy se světem – rok 1989.

Po známé „deinstitucionalizaci“ ruštiny, překotném rušení některých časopisů (Ruský jazyk, Československá rusistika, Ruština v teorii a praxi) bylo zřejmé, že se rusistika a ostatní slovanské filologie musí vyrovnat se světovým stavem bádání: na jedné straně se radikálně tvrdilo, že se musí zcela změnit pohled na ruskou literaturu, na druhé straně bylo zřejmé, že nejde vždy o hluboký zásah, neboť literárněvědná rusistika byla v řadě svých představitelů metodologicky na tyto posuny připravena (úloha ruské literární emigrace, samizdat a tamizdat apod.; materiál se v podstatě znal, ale nesmělo se o něm do roku 1989 otevřeně psát). Současně se ukázalo, že reprezentativní západoevropská a americká kompendia z ruské literatury se vyznačují tím, že se zabývají všemi esteticky relevantními texty, tedy nejen díly autorů v SSSR „neoficiálních“, tedy nepovolených. Příkladem budiž učebnice románu rusisty z britské univerzity v Bath Davida Gillespieho, který vedle M. Bulgakova a B. Pasternaka uvedl i napůl Moravana Nikolaje Ostrovského a jeho román *Jak se kalila ocel* jako příklad dobového literárního směru nebo tendence (David Gillespie: *The Twentieth-Century Russian Novel. An Introduction.* Berg. Oxford-Washington D.C. 1996; viz naši recenzi *The Twentieth-Century Russian Novel: The Problem of Choice and Interpretation* *Germanoslavica. Zeitschrift für germano-slawische Studien.* 1996, Nr. 1, III [VIII], s. 161–164).

Netřeba dodávat, že rusistika byla v tehdejšímu Československu ideologicky nejsledovanější filologií (ve srovnání s jakoukoli tzv. západní filologií – příkladem je řada, ale je zpozdilá a nefunkční je nyní uvádět) a že musela reagovat na posuny v politickém spektru literatury (symptomatickým je v tomto smyslu osud knížky Vladimíra Novotného s dobově příznačným názvem *Odpovědnost tvorby* soustřeďující medailony tehdejších významných sovětských autorů: byla sice již vytištěna, ale pak stažena z prodeje – za pár let, přesně roku 1983, se pak objevila znovu, ale bez inkriminovaného Vasilije Aksjonova, kvůli němuž bylo celé předchozí vydání staženo – znelíbil se, jak známo, v souvislosti s aférou almanachu *Metropol* a pak mu bylo umožněno odejít do zahraničí). Na ideologizaci literárněvědné rusistiky reagovali někteří (Brno, dílem Olomouc) příklonem k teorii, komparatistice, genologii, literárním směrům, k literatuře 19. století nebo k rusko-českým literárním vztahům; pražská rusistika byla – v tradici B. Mathesia – vždy silněji spojena se společenským pozadím literatury. Po roce 1989 se pro literárněvědnou rusistiku nabízela dvojí cesta: buď její oborové zachování a začlenění do celkových světových souvislostí, nebo institucionální obnova široké filologické slavistiky.

Krátký pohled na Západ: zde se – jak se zdálo – od rusistiky načas ustoupilo k širšímu pojetí slavistiky nebo spíše k východoevropské areálovosti: když jsem v roce 1994 navštívil po delší době (v 80. letech byl ještě tradičně filologický) Ústav slavistiky v Kodani (1994), nesl již název Ústav východoevropských studií a velký důraz se kladl například na albánštinu. O čtyři roky později to už bylo jinak, nicméně se potvrdila orientace na politologické pohledy (viz *Øst Status 1996. Redigeret af Per Jacobsen. Københavns Universitets Østeropainstitut, København 1997*; podobná orientace je patrná i ve švédské rusistice a slavistice, viz: *Intelligentsia in the Interim. Recent Experiences from Central and East Europe. Red. Fiona Björling, Slavica Lundensia 14, Lund 1995. Sägner och legender fran Tjeckien och Slovakien. Charta-77 Stiftelsen, Tjeckiska och slovakiska röster 40–41. Stockoholm 1995. Red. Miloslava Slavičková. O české a švédské literatuře. Referáty ze semináře českých a švédských spisovatelů. Praha 2. března 1996. Nadace Charty 1977, Stockholm 1996, ved. Miloslava Slavičková aj.*).

Jinde vytrvali u rusistiky (vycházejíce spíše z velmocenských zájmů; viz referát Roberta Pynsenta na oslavách 70. výročí zahájení práce ve Slovanském ústavu - 1998: *Slovanský ústav v Praze. 70 let činnosti. Sborník statí. Bibliografie. Slovanský ústav AV ČR, Nakladatelství Euroslavica, Praha 2000*; ukazuje zde na to, že londýnská instituce School of Slavonic Studies byla od počátku spojena s činností britské tajné služby): například ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska se tzv. minoritní slavistiky spíše redukují a odsunují, rusistika jako taková však zůstává.

Na výše zmíněné dilema české rusistiky se reagovalo různě. V Praze volili spíše areálový princip: kromě Katedry slavistiky tu je Ústav východoevropských studií, kam patří nejen areál východních Slovanů, ale také baltské země; na Západě by na takovém pracovišti byla zcela legitimně i bohemistika, slovakistika, sorabistika a polonistika, nemluvě o balkanistice jako takové (od roku 2000 jsou obě pracoviště spojena také v Katedru slavistiky). Naopak v Brně a Olomouci se přiklonili k slavistice s rusistickým jádrem: problém spočívá v tom, zda je výhodnější vytvořit spíše drobnou oborovou strukturu (portugalistika, polonistika, nederlandistika apod.) anebo využít „přirozeného“ mezistupně, jakým je třeba romanistika, germanistika nebo slavistika, který je mezinárodně „zavedený“; například ve slavistice existence Mezinárodního komitétu slavistů, v jistém smyslu i ICCEES (tedy spíše sociálněvědně orientované instituce International Council for Central and East European Studies, jejíž kongresy se po pádu železné opony konaly postupně v anglických lázních Harrogate, 1990, Varšavě, 1995, a Tampere, 2000), ovšem s celým nákladem metodologií, tradic, složitou historií a řadou nedorozumění. Zdálo by se, že radikální rozchod se slavistickou tradicí, která je někde pokládána za obrozenskou fosílii, je nejjednodušší ve smyslu rychlé dynamizace jednotlivých oborů - to je na dnešních českých univerzitách podporováno tzv. finančními problémy: upozorňuje se, že studium tzv. minoritních slovanských jazyků a literatur je nerentabilní (v zahraničí k těmto minoritním oborům patří zase zcela přirozeně bohemistika a polonistika, o slovakistice, sorabistice a jihoslovanských filologiích nemluvě). Je však také pravda, že jed-

noduchá řešení nebývají z dlouhodobé perspektivy nejlepší. Jinak řečeno: zánikem slavistických celků hrozí zánik věd o menších slovanských jazycích a literaturách.

V otázce existence tzv. minoritních slavistik (snad kromě rusistiky) na českých univerzitách jde v první řadě o politické rozhodnutí spojené ovšem s funkcemi národního státu, který je pro mnohé přežitkem romantického 19. století (například pro Francouze nikoli). Filologii nelze dělat jako v minulých staletích, říká se. To je jistě pravda a dnes se tak filologie – chtělo by se sarkasticky říci bohužel – již opravdu nedělá: jde snad jen o záměrnou hyperbolu, nyní jde však také o to, aby se s vaničkou – jako u nás skoro vždy – nevytilo i dítě.

Globalizace počátku 21. století by měla podle některých názorů postavit tzv. malé národy obecně před takřka neřešitelné dilema: tváří v tvář vševládnoucí angličtině musí ztratit buď svou duši, nebo srdce, tj. buď se vzdají svého národního jazyka a kultury, nebo výrazně zmenší část národního důchodu určenou k přerozdělování a přestanou být v jistém smyslu sociálním státem nebo státem relativního blahobytu (welfare state): „As English emerges the first world-wide lingua franca, countries whose native language is not English increasingly face the following dilemma: either they will have to lose their soul (by switching off the protection of their national language and culture) or they will have to lose their heart (by scaling down the redistributive component of their welfare state.)“ [Philippe Van Parijs: *The Ground Floor of the World: On the Socio-Economic Consequences of Linguistic Globalization*. *International Political Science Review* 2000, vol. 21, No. 2, s. 217]. Jaká je jejich naděje: „The globalization of redistribution, the pursuit of efficiency without deepening inequality, and the nurturing of loyalty: these are the three strategies on the success of which the upper floor’s hopes must hinge“ (tamtéž, s. 229).

Jestliže ona nevýhodně situovaná „vyšší patra“ světa (oproti globalizovanému anglofonnímu „přízemí“ – „groundfloor – upper floors“), která chtějí uchovat svůj svéráz a současně přežít, by měla spoléhat na globální redistribuci (tedy na spojení všech „vyšších pater“) a na výkonnost a loajalitu (sounáležitost, solidaritu) své činnosti, je otázka, zda by se nemělo vyžívat především toho, co tu dobře znají a v čem jsou tato patra nazastupitelná, mimo jiné „rodinného stříbra“ slavistiky. Jestliže však toto „rodinné stříbro“ – jako jiná „stříbra“ – budeme dále devastovat, nebudeme dbát o jeho rozvoj, o uchování nosných tradic, ale také o inovace a nástup kvalitních mladších generací (všechny tři komponenty jsou stejně důležité: nelze snižovat kvalitu, jen abychom měli za každou cenu formálně vysoce kvalifikované mladé vědce, nutno však dávat šanci mladému a současně výrazněji generačnímu vidění; jedno bez druhého a třetího není možné a tyto tři komponenty nelze ani stavět proti sobě, jinak ztratí svůj lesk). Naše současná česká generální krize je mimo jiné dána také generačními nesváry, které jsou podbarveny politickými převraty – 1918, 1938–1939, 1945, 1948, 1968–1970, 1989; jejich působení se bude muset časem stát objektem skutečně nezaujaté analýzy. Jinak řečeno: některé dnešní elity – ostatně jako ty předchozí – velí jít stále kupředu, příliš se neohlížet (pokud zrovna nejde o nějaké přísné účelové ohlédnutí do minulosti), nazastavovat se; neznamená to však, že pak

dopadneme lépe než proslulá Lotova žena, neboť ohlížení nemusí být vždy zhoubné; v každém případě umožňuje například zamyšlení. Pak by se ovšem onen úprk vpřed už nemusel jevit tak pozitivně.

„Rodinné stříbro“ – pokud nebude kultivováno – zajde a zešediví: již dnes není náš stát zdaleka slavistickým centrem, tím se stalo Německo a možná Spojené státy. I když nelze srovnávat ekonomické potenciály, lze udržovat a rozvíjet to, co se již osvědčilo.

Komplex slavistiky a právě tento **komplex** je z hlediska realizací oné příslovecné účinnosti a výkonnosti i široké realizační plochy současně nezbytný; je to celek dynamický, jehož výchozím bodem může být středoevropský ráz (slovansko-německo-maďarský) se všemi interkulturními souvislostmi, mentální a kulturně politické tíhnutí k Západu a přístup k baltskému areálu a slovanskému východu a jihu včetně širšího ruského (tedy i asijského) a balkánského (i neslovanského, mediteránně orientálního) kontextu. Proto jsou všechny slovanské filologie vzájemně komplementární, proto oddělení nebo tzv. pragmatické vylčení jednoho silného oboru na úkor minoritních znamená podlomení účinnosti a výkonnosti tohoto opravdu pragmatického celku: neboť co je pragmatičtější než to, co udržuje osvědčené hodnoty, vytváří nové a směřuje do světa? Přiblížení potřebám globalizované ekonomiky, jistá míra vstřícnosti by neměla znamenat pasivitu nebo radikální rekvalifikaci: univerzity i ve filologii mají jiné možnosti než odborné instituce orientované na výuku jazyků, ekonomie apod., musí kultivovat to, v čem jsou nezastupitelné, know-how, který je jim vlastní.

Jejich hodnota je jak vnitřní, mířící k jazyku, kultuře, event. k národu a národnému státu (zde by bylo možno očekávat státní podporu), tak vnější, takřkajíc užité a ekonomicky autonomnější směřující k širším evropským a světovým obzorům.

Svorníky spojující toto niterné a vnějškové úsilí vidím dva: komparatistiku a hlubší průnik filologie a sociálních věd, které lze realizovat mimo jiné v tzv. areálovém principu. Spojení slavistiky s komparatistikou je zejména v českých souvislostech zřejmé (metodologicky nejprůbojnější byla právě slavistická komparatistika, i když tu byla i jiná pojetí; právě slovanský srovnávací materiál poskytl impulsy k rozvoji světové komparistiky, ale také literární teorie – viz osudy a dílo Romana Jakobsona a René Wellka), úvahy o širším koncipování slavistiky ve 20. letech 20. století nutno vztáhnout k současnému stavu politologie, sociologie a psychologie; slavistika přitom nemusí být jen tím, kdo přijímá, ale také tím, kdo dává (areálová a komparativní politologie). Tyto vnitřní i vnější metodologické významy literárněvědné slavistiky, ale snad i slavistiky obecně, dávají možná obnovovaný a obnovený smysl jak celé disciplíně jako vědě, tak její praktické aplikaci a duchovní transcendenci.

LITERATURA

- Aufbruch nach Mitteleuropa. Rekonstruktion eines versunkenen Kontinents. Hrsg. von Eberhard Busek und Gerhard Wiflinger. Wien 1986.
- Bečka, J.: Slovanský ústav v letech 1922–1963. In: Slovanský ústav v Praze. 70 let činnosti. Sborník statí. Bibliografie. Slovanský ústav AV ČR, Nakladatelství Euroslavica, Praha 2000, s. 19–38.
- Current State and Further Perspectives of Slavonic Studies in Central Europe. Proceedings of the International Workshop, Prague 11th-12th XI 1998. Central European University, Slavonic Institute, Prague 2000. Edited by Vladimír Vavřínek.
- Dorovský, I.: Balkán a Mediterán. Literárně historické a teoretické studie. Brno 1997.
- Dorovský, I.: Balkánské meziliterární společenství. Brno 1993.
- Đurišin, D. a kolektiv: Osobitné meziliterárne společenstvá I-VI. Bratislava 1987–1993.
- Đurišin, D.: Čo je svetová literatúra? Bratislava 1993.
- Gillespie, G: The Twentieth-Century Russian Novel. An Introduction. Berg. Oxford-Washington D.C. 1996 (viz recenzi: Pospíšil, I.: The Twentieth-Century Russian Novel: The Problem of Choice and Interpretation Germanoslavica. Zeitschrift für germano-slawische Studien. 1996, Nr. 1, III [VIII], s. 161–164).
- Integrovaná žánrová typologie (Komparativní genologie). Projekt – metodologie – terminologie – struktura oboru – studie. Hlavní autoři: Ivo Pospíšil – Jiří Gazda – Jan Holzer. Editor: Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Brno 1999.
- Intelligentsia in the Interim. Recent Experiences from Central and East Europe. Red. Fiona Björling. Slavica Lundensia 14, Lund 1995.
- Kontext – překlad – hranice. Studie z komparistiky. Praha 1996.
- Jihoslovanské literatury v českém prostředí. Ed.: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Brno 1999.
- Kaszyński, Stefan H.: Österreich und Mitteleuropa. Kritische Seitenblicke auf die neuere österreichische Literatur. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, seria Filologia germańska, Nr. 41. Poznań 1995.
- Kvapil, M.: Bohemo-Serbica, Bohemo-Croatica. Praha 1996.
- Kvapil, M.: Serbica. Litterarum memoria. Praha 1998.
- Mathauser, Z.: Slovanství jako přesah. In: K úloze Slovanů v historii a současnosti.
- Kolokvium u příležitosti 150. výročí Slovanského sjezdu v Praze. Vydala Česká koordinační rada Společnosti přátel národů východu, Praha 1998, s. 18–20.
- O české a švédské literatuře. Referáty ze semináře českých a švédských spisovatelů. Praha 2. března 1996. Nadace Charty 1977, Stockholm 1996, ved. Miloslava Slavičková. Øst Status 1996.
- Redigeret af Per Jacobsen. Københavns Universitets Østeropainstitut, København 1997.
- Pospíšil, I.: Genologie a proměny literatury. Masarykova univerzita, Brno 1998.
- Pospíšil, I.: Krize univerzit a literární vědy na sklonku tisíciletí a slavistika. In: Slavica Pragensia ad tempora nostra. Konference ke 150. výročí založení stolice slovanské filologie na Karlově univerzitě. Univerzita Karlova, Euroslavica, Praha 1998, s. 267–271.
- Pospíšil, I.: Krizis filologičeskich nauk i literaturovedčeskaja rusistika v konce tysjačletija. Russkij jazyk v centre Jevropy 2, Asociacija rusistov Slovakii, Banská Bystrica 2000, s. 44–52.
- Pospíšil, I.: Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti (Anatolij Kim – Jurij Rytgev – Čingiz Ajmatov). In: Litteraria Humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, s. 48–59.
- Pospíšil, I.: Literární věda na rozcestí. Hrst poznámek k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. HOST 1998/2, s. 79–83.
- Pospíšil, I.: Paradoxes of Genre Evolution: the 19th-Century Russian Novel. Zagadnienia Rodzajów Literackich, tom XLII, zeszyt 1–2 (83–84), Łódź 1999, s. 25–47.
- Pospíšil, I.: Sedmero úskalí a inspirací. Slovenská literatúra 1993, 4, s. 292–295.
- Pospíšil, I.: Slovanské literatury na počátku nového věku. In: K úloze Slovanů v historii a současnosti. Kolokvium u příležitosti 150. výročí Slovanského sjezdu v Praze. Vydala Česká koordinační rada Společnosti přátel národů východu, Praha 1998, s. 34–37.

- Pospíšil, I.: Slovenský literárněvědný trojúhelník: komparatistika – genologie – translologie. In: Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy. Editor: Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 1998, s. 45–58.
- Pospíšil, I.: „Stará“ a „nová“ komparatistika: pragmatismus a ruský maximalismus u Karla Čapka. *Opera Slavica* 1993, 1, s. 16–24.
- Pospíšil, I.: Utopičnost a hlubinnost literární vědy (Meditace in margine projektu Dionýze Ďurišiny). *Opera Slavica* 1993, 1., s. 44–47.
- Pospíšil, I. – Zelenka, M.: Problémy literární vědy na XII. mezinárodním kongresu slavistů. *Slavia* 1999, č. 1, roč. 68, s. 184–188.
- Román a „genius loci“. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Red. Anna Housková a Zdeněk Hrbata. Praha, sine.
- Sägner och legender fran Tjeckien och Slovakien. Charta-77 Stiftelsen, Tjeckiska och slovakiska röster 40–41. Stockholm 1995. Red. Miloslava Slavíčková.
- Slovanský ústav v Praze. 70 let činnosti. Sborník statí. Bibliografie. Slovanský ústav AV ČR, Nakladatelství Euroslavica, Praha 2000.
- Svatoň, V.: Epické zdroje románu. Z teorie a typologie ruské prózy. Praha 1993.
- Světové literatury 20. století v kostce. Pod vedením Iva Pospíšila zpracovali Simoneta Dembická, Jaroslav Kovář, Karolína Křížová, Petr Kyloušek a Irena Přebilová. Praha 1999.
- Van Parijs, Philippe: The Ground Floor of the World: On the Socio-Economic Consequences of Linguistic Globalization. *International Political Science Review* 2000, vol. 21, No. 2.
- Východoslovenské literatury v českém prostředí do vzniku ČSR. Ed.: Danuše Kšicová. Brno 1997.
- Wollman, F.: Duch a celistvost slovanské slovesnosti. Praha 1948.
- Wollman, S.: Česká škola literární komparistiky. Praha 1989.
- Wollman, S.: Osudy Slovanského ústavu od jeho zrušení v roce 1963 do současnosti. In: Slovanský ústav v Praze. 70 let činnosti. Sborník statí. Bibliografie. Slovanský ústav AV ČR, Nakladatelství Euroslavica, Praha 2000, s. 39–44.
- Wollman, S.: Porovnávací metoda v literární vědě. Bratislava 1988.
- Zelenka, M.: Literární věda ve Slovanském ústavu – sedmdesát let činnosti (1928–1998). In: Slovanský ústav v Praze. 70 let činnosti. Sborník statí. Bibliografie. Slovanský ústav AV ČR, Nakladatelství Euroslavica, Praha 2000, s. 70–80.
- Zelenka, M.: Na okraj neoidealismu v českém literárním myšlení: René Wellek a Friedrich Nietzsche, in: I. Pospíšil – M. Zelenka: René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky. Masarykova univerzita, Brno 1996, s. 53–64.